

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 76

Fylke: Nordland

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Saltdal

Emne: Dei "Kloke."

Bygdela: Setså

Oppskr. av: Harald Skavold

Gard: Sommeroild

(adresse): Setså, Saltdal

G.nr. 2 Br.nr. 3

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

Ja.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

"Kva har du gjort foten?" spurde eg ein gutt som hadde ei felle om skulderen.

"Eg vranka han," var svaret.

"Kva har du hatt på han då?" sa eg.

"M-nei," svarte han berre først. Men eg fekk då ut av han at det var nokon som hadde lese "vordan" over foten. Kven det var, hugsar eg ikkje no. Det var fleire her i grenda som kunne det, og er det for så vidt umå. Ein hadde eg Svarteboka, er det sagt.

Den eldste eg veit om her i grenda som kunne meir enn andre, var bestemor til ein som no er 26 år gamal. (Dei er elles tre søstren som er over 80 år og bur her) Men ho hjalp berre i det stille og freista i ringa at nokon fekk greie på kva ho gjorde. Ho nytta medisiner. Ho samla urter, men nytta dei ikkje tørre så vidt eg har forstått. Eg har ikkje vilja spørje noko om denne "kloke" kona, men det er ventande at ho både las vord og stemnde blod. Kven var en vanlig dyktig og samvittighetsfull husror. Kven hører til en snill, hjelpsom familie. (Unskyld språkspanget)

2.

Såvidt jeg kan forstå har det vært, og er fremdeles nok så alminnelig med dette med vrede og blodstemning, men bruk av medisin er gått helt ut. Solvar-kjerringa fra Solvar, Helgeland, er en av de siste jeg vet om som brukte medisin. Og det var mellom år 1900 og 1910.

Og i Troms er røttemedisin "emma" i bruk. Her er ikke lenge siden jeg hørte en fantastisk historie om en jente som for-gjives hadde søkt leger, vistnok for utslett. En onann tok henne med ut i skogen. Der grov han fram røtter og omkset en medisin som kurerter henne.

Nå er det ord, talte eller skreene, og håndføleggelse som myttes. Det er vel lovens bestemmelser om kvaksalveri som er skyld i at røttemedisinen er forsvunnet. Selvfølgelig kan en vel emma våge seg til å legge groblad på et sår, eller leir på et skadd kne, men noe til innvendig bruk kjenner jeg ikke til.

Vi har allkurerat nå en landskjent vidunderlege her i Salten, Johannes Bratteng, ~~Alivorth~~ Leivset. Han mytter bønn og håndføleggelse. Han har hatt tusenvis av pasienter, opptil 70 pr. dag. Vi beskrive hans virke vil jeg ikke prøve på. Men noe kan en jo ta med.

Under krigen bodde en familie hos meg. Mannen ble sterkt angrepet av en sykdom i skjeggeten, et utslett som ~~ble~~ var meget plagomt. Det gikk ikke an å barbere seg, og ingen salver hjalp.

"Dette kommer du til å bli plaget

med lunge, sa jeg med ham, for jeg hadde selv hatt det, og det gikk flere måneder før jeg ble ~~god~~ god og kunne barbere meg. Jeg hadde da brukt de salver og judder og medisiner som legene kunne skaffe. Jeg plukket endog skjeggstubbene opp med rot på en flekk for å se om det hjalp. Det hjalp ikke, men sårene grodde da til slutt.

Malfred, så het mannen, reiste til Johannes Bratting. Han syklet forresten. Da han var på heimtur syntes han at han ble så veik og hadde vondt for å sykle. Det gikk nå i midlertid over og han kom heim.

Det kunne vel gå to-tre dager, da begynte han å barbere seg opp ved ørene, og jeg skulle tro at det ikke gikk mere enn fire dager før han kunne barbere hele ansiktet og var kurert.

Det eksempel kan flerdobles.

Malfreds ett års gamle gutt ble sjuk. Han ble stadig svakere. Det var sannsynligvis en mangelsykdom, eller noe med blodet som feilte ham. Det var smått om leger og lite medisin. Barnet var urolig, sov lite og var vanskelig å behandle da det var så ømtålig.

Johannes Bratting ble hentet. Da han hadde behandlet ^{barnet} det, ble det rolig og sovnet. Bratting sa da til moren at hun kunne legge det på sengen. Hun sa at da ville barnet våkne.

«Å- nei, det tror jeg ikke,» sa Bratting. Barnet våknet ikke, men sov rolig.

Barnet stod desverre ikke til ^åredde, men døde en tid etter.

Johannes Bratting er nå i 70-års alderen. Noen spurte ham om han ville holde opp med virksomheten nå han begynte å bli gammel.

Til det svarte han at han ville holde på så lenge han hadde krefter til det. Han tilhører pikirken og har sitt eget kapell på gården sin. Han deltar også i oppbyggelige møter omkring i grendene. Han er dypt religiøs og dweler i sin forkyndelse særlig ved Jesu lidelse.

De helbredende evnene har Bratteng hatt siden han var barn. Da la han hendene på kinnene til de andre barna når de hadde tannpine. Men da læreren bad ham legge hendene også på jentenes kinner, ble han ertet av guttene. Da sluttet han med det.

Johannes Bratteng begynte ^{isshy} for alvor ~~som~~ å helbrede for i 30-års alderen da han opplevde et religiøst gjennombrudd.

Sannsynligvis blir hans historie skrevet og hans gjerninger beskrevet av lokalhistorikeren i Fauske revisor ~~Kristen~~ Kristiansen.

Til Norsk E. Gransking.

Bygging.

Takker hjerteligst for julegaven 'Skav' av Andreas Ropid.

Setså, 25. des. 1960.

Hilsen
Harald Skaveld.

Nå, jeg var vel ikke ferdig med de "Kloke" med dette.

Vi har hos Skei som nylig er avgått ved døden i Bergen. Han var saltvaring, noenerne bestemte Bodin. Han helbredet gr. brev.

Så hadde vi Knut Lunde. Han er også død nå for noen år siden. Han ble syk også av folk herfra. En mann i 30-års alderen var meget syk av magesår og holdt på å bli syk ihjel mens han lå heime. Så han kom seg innidlertid så pass at han reiste til Lofoten. Der ble han dårlig igjen, men ikke verre enn at han greidde å reise til Knut Lunde. Han ble frisk og har ikke kjent noe til magesåret siden.

Engang fikk Knut Lunde besøk av en kone som hadde tatt noe tull med seg til betaling for behandlingen. På veien hadde innidlertid kona syntet at det var vel mye tull. Hun la da noe under en heller. Men da hun ville gi Knut Lunde tulla, spurte han hvor hun hadde gjort av resten.

Noe lignende fortelles også om Johannes Bratteng. En kone hadde vært på Bodi sykehus med et barn for ~~et fast~~ eksem. Legene sa at de kunne ikke gjøre noe for å redde barnet. Men den sjåføren som kjørte henne fra sykehuset sa at hun burde reise til Bratteng med barnet. Det gjorde hun. Der måtte hun overnatte og ville betale da hun reiste, men da sa Bratteng: "Å nei, det skal du slippe, for du har lånt pengene." Barnet ble friskt.

Siden jeg nevnte magesår og blødning, kommer jeg i høg da svogeren min Eilif Martinussen høedt på å bli seg ihjel på Bodo sykehus uten at de var i stand til å gjøre noe. Han var for svak for operasjon, og blodoverføring hjalp ikke. Han hadde til slutt så lite blod at det bar mot døden. Ja hentet kona hans Bratting. Blødning stoppet og legene kunne fortsette operasjonen. Det gikk godt, og mannen var reddet.

"Hva sier legene til arbeidet ditt?" spurte en pasient. "Se der," sa Bratting og pekte på bildet ~~at~~^{av} distriktslege Herstad i Fauske. Det var en gave fra ham og stod på Komoden.

Så en av de gode gamle beretningene til slutt.

Nils Pålso var lapp og levde for rundt hundre år siden. Vel, han døde vel ikke for for ca. 60 år siden.

"Du gjør vel bare ondt," sa noen med ham.

"Gjør berre godt. Det søster mi gjør ondt, gjør eg godt," svarte han.

En mann her på Setså var plaget med smerter i ene ~~potens~~ benet. Nils ble hentet. Han førte ondstøken ned til kneet. Der ble det en kule under huden.

"No må dækker hent dotteren, for eg har ikkje lov å sett bol på skinnnet." Distriktslege Tornøe ble hentet. Han skar opp, og ut kom et åmelignende vekk på størrelse med en himlestøtt. Legen kastet ^{den} på varmen, men angret seg etterpå. Han skulle fått tingen undersøkt. Da de forlot huset, fikk Tornøe se lappen som satt i gammelstua.

"Hvem er det?" spurte han.

"Å det er nå en dokter det og," svarte Ole som fulgte legen ut.